

upute sastavljači »Standardnog rečnika« uzeti s puno pažnje na razmatranje. te da će doista pristupiti marljivijem i savjesnijem radu na izdanju novog rječnika koji bi doista udovoljio novim suvremenim leksikografskim i pedagoškim metodama.

OSVRTI

RJEČNIK NAJMLAĐEG JUŽNOSLAVENSKOG KNJIŽEVNOG JEZIKA

Rečnik na makedonski ot j a-
zik, sv. I, A—N (ćirilicom), Skopje 1961.
Izrada: Institut za makedonski jezik; ured-
nik Blaže Koneski; sastavljači: Todor Di-
mitrovski, Blagoja Korubin, Trajko Sta-
matoski. Izdanje: Izdavačko pogužeće »Pro-
svetno delo« — Skopje. Tisak: Univerzitet-
ska tiskara — Skopje.

Politički i nacionalni preporod makedon-
skog naroda omogućio je da makedonski
narod doživi i veliki kulturni preporod.
Uzajamna povezanost tih činilaca bitna je
oznaka velikog, skokovitog napretka što ga
svakodnevno pokazuje makedonska praksa.
Makedonska kultura, stara čitav jedan mi-
lenij, mlada je po svojoj obnovi, ali do-
rasla i srasla u opću našu kulturu kao njen
posebni, ali neraskidivi dio.

Trebalo je znatnog napora mnogih pre-
garalaca da se započne obnova i da se u
kratko vrijeme izvrši veliki preobražaj. I
politički i nacionalni i kulturni razlozi u
općedruštvenim razmjerima tražili su adek-
vatan izraz na jeziku društvene sredine, re-
alni jezik realnoga društva.

Makedonski jezik živio je u makedonskom
narodu, ali makedonski jezični izraz kao
općenacionalna kulturna i komunikativna
svojina makedonskog naroda tek je u ovo
naše vrijeme dobio, u riječi i pismu, oblik
općenacionalnog književnog jezika, zajed-
ničkoga kulturnog dobra za sve Makedonce.

Početak rada na modernom oblikovanju
makedonskoga književnog jezika bio je
»Makedonski pravopis« (izdan 1946), zatim
se pišu gramatike prema raznovrsnoj svrsi
i namjeni i. konačno. R j e č n i k m a k e-

donskog jezika. Kako u Predgovoru
ističu njegovi izdavači, »pojavom ovog reč-
nika završava se jedna etapa u proučava-
nju makedonskog književnog jezika«. Pre-
ma podacima u samom rječniku prva knji-
ga sadrži 29.359 riječi-natuknica. Nema po-
dataka koliko će takvih knjiga obuhvaćati
rječnik, ali sudeći po broju obuhvaćenih
slova (A — N, tj. 17 slova makedonske ći-
rilice) i onih što se još moraju obuhvatiti
(O—Š, tj. 13 slova — sa nj se ne počinje
nijedna makedonska riječ), može se pretpo-
staviti da će se rječnik sastojati od dvije
knjige približno istog formata. To znači da
je u makedonskom književnom jeziku već
sada registrirano oko 60.000 književnih ri-
ječi. Nisu još sve postale općeknjiževne, jer
su mnoge uzete iz dijalekatskih zbirki i ne-
posrednim prikupljanjem na terenu, ali je
sigurno da će i mnogo od njih dužom upo-
trebom naći svoju stalnu primjenu u knji-
ževnom jeziku. To je i najsigurniji put
obogaćivanja književnog leksika u književ-
nim jezicima u nastajanju. Uostalom, veza
s govornom bazom i iskorištavanje leksičkog
fonda te baze uvjet su i za postojanje i za
društvenu funkciju koju treba da vrši knji-
ževni jezik. Društvena funkcija treba da
bude prva i glavna njegova značajka.

Rječnički dio prve knjige Makedonskog
rječnika obuhvaća 510 strana dvostupač-
nog teksta sitnoga sloga. Ispred rječničkog
dijela nalazi se »Predgovor« na četiri strane,
najprije na dvije strane na makedon-
skom jeziku, a onda na dvije strane u hr-
vatskosrpskom prijevodu. Zatim su na čet-
tiri strane »Objašnjenja«, opet na dvije
strane na makedonskom jeziku i na dvije
strane u hrvatskosrpskom prijevodu. Napo-
kon su na jednoj strani kratice gramatič-
kih i lingvističkih termina.

U »Predgovoru« su napomene opće naravi, kako je došlo do izdavanja rječnika, kakvo je njegovo značenje, koji su njegovi pokretači i sastavljači. Na kraju se kaže: »Rad na prvom makedonskom rječniku, skopčan, kao i svaki početni rad, s nizom teškoća, predstavljao je i školu u kojoj je stečeno iskustvo koje će korisno poslužiti u daljoj razradi makedonske leksikografije.« Lako je razumjeti početne teškoće o kojima se govori, a uvjerenje u napredak makedonske leksikografije opravdat će se novim leksikografskim izdanjima.

U »Objašnjenjima« se donose bitni podaci o kriterijima po kojima je rječnik raden i koji treba da posluže kao orijentacija za služnje rječnikom. Najprije je azbuka (31 slovo makedonske ćirilice) s uputama o upotrebi nekih glasova u usporedbi sa hrvatskosrpskima. 30 glasova makedonskoga književnog jezika odgovara isto tolikom broju glasova u hrvatskosrpskom književnom jeziku. Makedonski književni jezik još ima glas *s* (tzv. »oštro z«) koji je zvučni parnjak bezvučnoga *ц* (latiničko *c*). U napomeni o akcentu utvrđuje se poznato pravilo makedonskog jezika da je akcent u dvosložnih i tresložnih riječi na prvome slogu, a u višesložnih na trećem slogu od kraja. U rječniku se akcent donosi samo na onim riječima koje akcentatski odstupaju od utvrđenog pravila, a to su većinom internacionalne riječi. Dalje su u »Objašnjenjima« podaci kako se u rječniku donose pojedine vrste riječi: imenice, pridjevi, priloz i glagoli. Iz napomene su izostavljene zamjenice, brojevi i neke vrste nepromjenljivih riječi jer one leksikografski ne nameću nikakve probleme.

Da bi se u imenica označio pokretni (nepostojani) samoglasnik, uz oblik jednine donosi se i oblik množine, npr. *vetar - trovi*, *borec - rci*. Kod imenica na *-zam*, koje obično nemaju množine, daje se oblik s članom, npr. *marksizam -zmot*. U množini muškoga roda označava se, gdje je potrebno, da li je završetak *-ovi*, *-evi* ili samo *-i*. U imenica muškoga i ženskoga roda na *-ija* i u imenica muškoga roda s krajnjim konsonantom *-j* daje se i završetak oblika množine na *-ii*, čime se pokazuje da se u mno-

žini izostavlja *-j-*, npr. *kutija -ii, slučaj* — slučaj. U pridjeva se pokretni (nepostojani) vokal označava tako da se uz muški donosi i ženski rod, npr. *veren -rna*. Prilozi koji se tvore od pridjeva posebno se donose samo onda ako im je upotreba raširena. Kako makedonski književni jezik nema infinitiva, glagoli se donose u obliku 3. lica jednine prezenta, npr. *bega, kaže, nosi*. Od glagolskih pridjeva donose se samo oni koji su poprimili samostalno pridjevsko značenje, npr. *dooden*. Na kraju su u »Objašnjenjima« vrlo važni podaci o stilskim oznakama kojima se u rječniku označava stilaska upotreba nekih riječi, npr. da li je riječ iz razgovornoga jezika (kratica: *razg.*), da li je zastarjela (arh.), dijalekatska (dijal.) itd. Napokon, uzeti su u obzir i frazeološki izrazi (fraz.). Kako se vidi, »Objašnjenja« zadovoljavaju osnovne zahtjeve moderne leksikografije i osiguravaju dobru informativnost rječnika.

Rječnik pruža rječničko blago makedonskoga književnog jezika, s potrebnim gramatičkim i stilskim podacima, i frazeološku upotrebu, sve u hrvatskosrpskom prijevodu. »Na taj način on treba da odigra još jednu važnu kulturnu ulogu kao priručnik koji će pripadnicima ostalih jugoslovenskih naroda olakšati pristup u makedonsku književnost.« Tek je ponegdje u rječniku tumačenje na makedonskom jeziku (u zagradi), ali se ne donose književne potvrde u kojima je riječ upotrijebljena. Moglo bi se stoga reći da je to dvojezični: makedonsko-hrvatskosrpski rječnik. Tako je taj rječnik doprinos i hrvatskosrpskoj leksikografiji. Osobita je vrijednost hrvatskosrpskog dijela u tome što je u njemu bogato zastupljena sinonimika, pa će se i taj rječnik moći iskoristiti u sastavljanju rječnika sinonima hrvatskosrpskog jezika. Takav je rječnik goruća potreba i, možda, najosjetljivija praznina hrvatskosrpske leksikografije.

O Makedonskom rječniku može se reći da je vrlo dobro tehnički uređen, bez ijedne suvišne grafičke oznake. Zbog toga ćemo opisati po kojim se načelima tehnički obrađuju riječi. Riječi-natuknice pisane su masnim slovima makedonskom ćirilicom. Između njih i gramatičkih oblika, od kojih se

obično donose samo završeci, ne stavlja se zarez, nego se odvajaju samo crticom, ali su završeci štampani tanjim ćirilčkim slovima. I kratice gramatičkih oznaka ne odvajaju se zarezom od riječi na koje se odnose, ali su istaknute time što su štampane u kurzivu, latinicom i bez tačke. Lingvističke kratice kojima se dopunjuju ili pobliže određuju gramatičke i nalaze se iza kratica gramatičkih oznaka pišu se također kurzivnim slovima i latinicom, ali s tačkom. Kratice stilskih oznaka pišu se običnim (nekurzivnim) latiničkim slovima, u zagradama. Napokon, tumačenje na hrvatskosrpskom jeziku donosi se također običnim (nekurzivnim) latiničkim slovima, ali izvan zagrada. Zarezom se odvajaju samo sinonimi, odnosno sintagme i frazeološki izrazi. Ako riječ ima više značenja, svako se značenje obilježava svojim rednim brojem. Sve to osigurava izvanrednu preglednost rječnika: svaki različiti podatak i grafički odskake od bilo kojega drugoga.

U Makedonskom rječniku zapazio sam samo neke pojave koje nisu obuhvaćene u »Objašnjenjima«, a u obradi se primjenjuju na način koji bi mogao stvarati teškoće nestručnjacima i strancima koji bi se htjeli služiti tim rječnikom. To je određivanje pluralnog oblika imenica muškoga roda na velarni suglasnik *-k* i *-g* i na suglasnik *-v* > *-h*, npr. *baltak* -ci, *volčjak* -ci, *završetak* -ci; *beleg* -zi, *vrag* -zi (pored: *vrag* -ovi), *nalog* -zi; *Ulav* -si, *Kucovlav* -si. Ne vidi se kako se vezuju ti završeci s osnovnom riječi. Zato bi bilo dobro da je u za-

vršetak uključen i prethodni zajednički glas osnovne riječi i izvedenog oblika, kao što je to učinjeno u primjerima s pokretnim (nepostojanim) vokalom tipa *borec* -rci. Ili se o tome moglo što god reći u »Objašnjenjima«. Isto se tako automatski ne mogu povezati s osnovnom riječi završeci izvedenih oblika u pridjeva kao *gladok* -tka. Tim se završetkom pokazuje da se u izvedenom obliku izostavlja pokretni (nepostojani) vokal, ali pri tom dolazi i do promjene d (t. Zato se i o tome moglo nešto reći u »Objašnjenjima« ili se u primjerima mogao navoditi posljednji zajednički glas osnovne riječi i izvedenog oblika, ili čitav izveden oblik (*gladok* -atka ili glatka).

Prednje napomene izražavaju samo jedno gledište, donekle i praksu. Možda bi bilo dobro i da se prihvate, ali one nipošto nemaju namjenu, još manje pretenzije, da imalo umanje vrijednost ovog značajnog leksikografskog djela. Djelo je radeno na osnovi postojećih mogućnosti, s jasnim pogledima na leksikografiju i s određenim ciljem. Nema sumnje da će makedonska leksikografija moći u dogledno vrijeme registrirati i opširniji leksički fond, i veći broj značenja s preciznijim nijansiranjem, veću količinu frazeoloških izraza, potanje odrediti promjene u izvedenim oblicima i tome slično, a kao idealni leksikografski cilj: izraditi rječnik s književnim potvrđama. No, takav idealni rječnik još nedostaje i nekim književnim jezicima s dugom i vrlo dugom leksikografskom tradicijom.

Božidar Finka

PITANJA I ODGOVORI

VOZAR I VOZAČ

Kad sam bio dijete, slušao sam kako seoski momci sa zanosom pjevaju:

Oj Lazare, na moru vozare,
Prevezi me tamo i ovamo!
Tamo mi je selo omiljeno
I u selu lijepa djevojka.

Ta stara pjesma duboko mi se usjekla u sjećanje. I danas, kad čujem ili pročitam ove stihove, dočara mi se snažna prilika vozara Lazara, bradatog i opaljenog suncem, kako žurno otiskuje svoju tešku galiju da bi pjevača Mirka, moga susjeda, prevezao na sastanak sa »lijepom djevojkom«.

Koliko ljepote u jednoj riječi! Daleko more, nikad nevideno, i čitav splet realnih